

Jiří KUBEŠ

„*Votre Excellence est trop philosophe*“. Pobyt Františka Antonína Šporka u císařského dvora v roce 1727

Abstract: *The study deals with Count F. A. Sporck's stay in Vienna and surrounding towns in the spring and summer 1727. On the grounds of investigations into his personal correspondence and a newly found calendar containing daily records taken by Sporck's Hofmeister T. A. Seeman, the author attempts to explore Sporck's opinions of the court, why he returned to Vienna after a long time, whether he suffered from social isolation at the court or who supported him in Vienna. At the same time the study deals with strategies employed by Sporck in order to win the favour of influential courtiers and seeks to answer the question whether he succeeded in this effort or was considered a weirdo.*

Key words: *F. A. Sporck – Charles VI – Vienna – Habsburg court – 18 century*

Úvod

Když se řekne Špork, většině lidí se vybaví hrabě František Antonín (1662–1738) a asociace vedou hned dále ke Kuksu či sochaři Braunovi. Současným historikům se pak z paměti bezpochyby vynoří také jméno historika umění Pavla Preisse, jehož monografii o Františku Antonínu Šporkovi znají snad všichni studenti dějin, dějin umění a příbuzných oborů. Znalci ovšem vědí, že bádání o této rozporuplné a zajímavé osobě je daleko staršího data a jeho shrnutí by si vyžádalo samostatnou studii. Tu zde suplovat nebudeme, konstatujme pouze, že v dosavadní historické vědě na sebe právě tento člen rodu Šporků strhnul skoro všechnu pozornost a že se na první pohled dokonce může zdát, že po více jak jednom století bádání víme vlastně o Šporkovi vše.¹

1 Monograficky se ke Šporkovi vyjádřili v první polovině 20. století hned čtyři autoři. Téma otevřel Gustav Eduard PAZAUREK, *Franz Anton Reichsgraf von Sporck und seine Lieblingsschöpfung Kukus*, Leipzig 1901, na nějž reagoval Tomáš HALÍK, *Hrabě František Antonín Sporck a Kuks za jeho doby*, Dvůr Králové 1905. Další fázi diskuse o této osobnosti rozpoutala faktograficky obsáhlá kniha Heinrich BENEDIKT, *Franz Anton Graf von Sporck (1662–1738). Zur Kultur der Barockzeit in Böhmen*, Wien 1923 (srov. např. obsáhlou recenzi Josefa Pekaře v Českém časopisu historickém 29, 1923, s. 217–237). Dále se Šporkem zabýval Karel TRÍSKA, *František Antonín hrabě Špork*, b. m. 1939,

Při bližším zkoumání se ale ukazuje, že pozornost byla zatím věnována jen některým pohledům na problematiku. Tematizovány byly otázky umělecko-historické, někteří se věnovali literárnímu dílu, které po sobě Špork a jeho dcery zanechali, přeložili je, či je vydali, zkoumán byl vztah Šporkův k jansenismu, k baroknímu lovu, divadlu apod. Mnoho dalšího ovšem zůstalo *in margine*, nebo dokonce úplně skryto v pramenech, kterých po sobě Špork a jeho nejbližší zanechali poměrně velké, i když samotným hrabětem často hodně dopředu utříděné a autocenzurou tedy značně ovlivněné množství.

Právě v těchto zdrojích se však přesto lze pravidelně setkat s informacemi, jež nám otvírají nové úhly pohledu. Protože se připravuje kritická edice kalendářových zápisů Šporkova hofmistra Tobiáše Antonína Seemana z let 1730–1747² a někteří autoři znovu procházejí i rozsáhlé konceptáře hraběcích dopisů a opisy dalších dokumentů z let 1695–1738,³ zdá se, že pomalu nastává čas na doplnění obrazu (možná i na částečnou reinterpetaci) fenoménu Špork a zejména na jeho porovnání s generací „dědiců“ z rodu Swéerts-Sporck. Navíc byl shodou náhod na jaře roku 2011 v jedné soukromé zahraniční sbírce objeven originál dalšího, dosud neznámého Seemanova kalendáře – tentokrát z roku 1727⁴ – a díky tomu se podařilo odhalit jednu z téměř zapomenutých životních peripetií stárnoucího Šporka – jeho poslední návštěvu císařského dvora ve Vídni. Na základě tohoto pramene se pokusím tuto epizodu detailně nastínit.

Františku Antonínu Šporkovi tehdy táhlo na 65 let a na jaře toho roku tomu bylo právě 12 měsíců, co se stal vdovcem.⁵ Od mládí se honosil titulem císařova komorníka a skutečného tajného rady, které mu zajišťovaly přístup ke dvoru. V Čechách se stal na konci 17. století nadpočetným členem místodržitelství, ovšem povinnosti s touto hodností spojené řádně nevykonával. Šporkův nezáměr o výkon úřadu popouzel mnoho šlechticů a

2. vydání b. m. 1940. V druhé polovině 20. století vyšla pouze jediná monografie, která však do značné míry určuje dnešní povědomí o hraběti Šporkovi jako stavebníku Kuksu, mecenáši literatury a barokních umělců. Jde o v textu zmíněné dílo Pavel PREISS, *Boje s dvouhlahlou saní: František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*, Praha 1981 (2., rozšíření vydání pod názvem *František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*, Praha – Litomyšl 2003). Srov. též příspěvek Jindřicha Koldy v tomto časopisu.

2 Srov. grantový projekt *Zápisky Tobiáše Antonína Seemana, hofmistra hraběte Šporka, z let 1730 až 1747 – komentář a vědecká edice*, juniorský badatelský grant GA AV ČR (2009–2011), řešitel Mgr. Vítězslav Prchal.

3 NA Praha, Sbirka rukopisů A, inv. č. 471 – 494, sign. 62 A 1 – 62 A 24, knihy konceptů dopisů a opisů různých dokumentů Františka Antonína Šporka (dále jen *Konzeptbuch*) z let 1695–1738. Zřejmě však neobsahují všechnu odeslanou korespondenci, pouze tu, jíž chtěl hrabě zachovat.

4 *Neuer Prager Titular und Logiaments Kalender zu Ehren deß h. Wenceslai, Fürsten und Martyrer, Patrons deß Königreichs Böhmeim, beschrieben durch Christian Joachim von Chotieschau, etc. auf das 1727 Jahr...*, soukromá sbírka Stephana Swéerts-Sporcka ve Wolfpassingu, Rakousko (dále citováno jen jako *Neuer Prager Titular und Logiaments Kalender 1727*).

5 Jeho ženou byla Františka Apolonie, rozená Swéertsová z Reistu (1667–1726). Srov. P. PREISS, *František Antonín Špork*, s. 35.

nakonec si vysloužil i otevřenou kritiku císaře Josefa I., jenž hraběte v roce 1710 vyzval, aby začal frekventovat schůze místodržitelství, nebo aby rezignoval. Špork se snažil bránit (odvolával se na „*kranckheits-tyran*“, tj. na své nemoci), když ale nastoupil na trůn Karel VI., již jej ve funkci nepotvrdil.⁶

Pavel Preiss vysvětluje tento nezáměr hraběte o úřadování v české metropoli tím, že si „*zvolil již v mládí zcela programově životní styl venkovského šlechtice*“.⁷ Podle zmíněného autora i jeho předchůdců žil Špork pro lov, čižbu, rozjímání o katolické víře, četl, čím dále více stonal, poslouchal hudbu, stavěl a budoval si pomník v podobě „lázeňského“, zámeckého a klášterního areálu v Kuksu. V rámci české šlechty jej nejen jeho poslední monografista považoval za značně sociálně izolovaného. V literatuře jsou jako jeho největší důvěrníci zmiňováni cizinci – zejména Slezan a sekretář Vrchního úřadu ve Vratislavi Karel Josef Grossa, méně již pak rada pruského vyslanectví ve Vídni Fridrich August von Hackmann či anglický a hannoverský vyslanec ve Vídni baron Daniel Erasmus z Huldembergu.⁸

Vylíčená situace ale odpovídá především dvacátým a třicátým letům 18. století, protože ve starším období byla situace přeci jen trochu jiná, než jak bývá obvykle líčena – z konceptářů Šporkovy korespondence vystupují v samých počátcích vlády Karla VI. jiné osoby, do nichž vkládal František Antonín velké naděje, že se za něj u dvora přimluví. Jednalo se tehdy zejména o nejvyššího štolmistra dvoru Karla VI. hraběte Filipa Zikmunda z Ditrichštejna (ve funkci od října 1711 do své smrti v červenci 1716), Šporkova švagra Heinricha Lorenze hraběte Dauna či císařova zpovědníka otce Veita Georga Tönnemanna.⁹ Také bude nutné trochu poupravit Preissovo vyjádření o tom, že Špork si „od mládí“ zvolil životní styl venkovského šlechtice, protože výzkum itineráře založený na Šporkově korespondenci z doby okolo roku 1700 jasně ukazuje, že větší část roku sice František Antonín zůstával na venkově, ale minimálně na čtyři měsíce tehdy do Prahy zajížděl (většinou tam pobýval v lednu až dubnu, pak ještě v červnu).¹⁰

6 Srov. kopie dopisu Josefa I. z 15. 1. 1710, Šporkovy odpovědi císaři z 15. 2. 1710 a Šporkova listu kanceléři Vratislavovi z 15. 2. 1710 v NA Praha, Sběrka rukopisů A, inv. č. 476, sign. 62 A 6, Konzeptbuch z let 1709–1716. Údaj o Karlu VI. přináší Petr MAŤA, *Svět české aristokracie (1500–1700)*, Praha 2004, s. 814.

7 P. PREISS, *František Antonín Špork*, s. 46–47.

8 Tamtéž, s. 63–64, 86. V dochovaných konceptářích Šporkovy korespondence z posledních dvaceti let jeho života ovšem jednoznačně dominuje Grossovo jméno – ve dvacátých letech 18. století mu Špork psával i dvakrát týdně a jeho dopisy běžně mívaly okolo pěti stran.

9 Srov. NA Praha, Sběrka rukopisů A, inv. č. 476, sign. 62 A 6, Konzeptbuch z let 1709–1716 – zde se nachází jen jediný koncept dopisu Grossovi, zato tu je asi desítky velmi otevřených dopisů Ditrichštejnovi.

10 Srov. tamtéž, inv. č. 471–472, sign. 62 A 1 – 62 A 2, Konzeptbuchy z let 1695–1696 a 1697–1702 a tamtéž, inv. č. 475, sign. 62 A 5, Konzeptbuch z let 1705–1709.

Každopádně se dosud zdálo, že za posledních 25 let svého života hrabě Špork již nikdy nenavštívil Vídeň a její okolí. Traduje se, že se tam kratičce zastavil v roce 1710 a delší pobyty, zřejmě až několikaměsíční, pak následovaly na jaře a v létě roku 1712 a 1714.¹¹ Následně víme, že mu císař Karel VI. poskytl dvě audience v roce 1723 v Chlumci nad Cidlinou a v Brandýse nad Labem, když pobýval v Čechách kvůli své korunovaci, a také jednu v roce 1732 v Karlových Varech, kde se tou dobou léčila císařovna.¹² Nově objevený Seemanův kalendář ovšem dokládá, že se Špork dostal do Vídně ještě v roce 1727, že tam strávil déle než tři měsíce a že za tu dobu absolvoval dokonce čtyři audience u císaře Karla VI., třikrát navštívil císařovnu a pěstoval vcelku časté kontakty s předními dvořany a úředníky.¹³

Na materiálu z roku 1727 je tedy možno ověřit, nakolik byl skutečně Špork v rámci dvorské společnosti sociálně izolován, jak se stavěl k životu u dvora, zda měl u dvora přece jen nějaké zastánce či dokonce přátele, jak se snažil získat na svou stranu významné dvořany a úředníky, jak vlastně vypadal jeho každodenní život po ty tři měsíce, jež pobýval ve Vídni a okolí, a zda jej v centru monarchie skutečně považovali za podivína.

Pobyt Františka Antonína Šporka ve Vídni a okolí v roce 1727

První zmínky o tom, že Špork plánoval cestu do Vídně, se objevují v polovině února 1727. Tehdy psal své spřízněné duši Fridrichu Augustu Hackmannovi do Vídně, že se o něm ve Vídni vyrojily pomluvy a že je zvláštní, že se to dozvídá od cizinců, a ne od místních. U dvora se o něm prý říkalo, že je „*křesťan jen podle slov*“ („*nur ein maul-christ*“), tzn. že byl v podstatě označován za kacíře.¹⁴ Svůj záměr pak potvrdil jak v několika dopi-

11 Srov. H. BENEDIKT, *Franz Anton Graf von Sporck*, s. 62; P. PREISS, *František Antonín Špork*, s. 90–91, 100–101, 114, 124. Během pobytu v roce 1712 vyjel s dvorem i do Prešpurku, kde mu císař poskytl několik audiencí. Srov. K. TRÍSKA, *František Antonín hrabě Špork*, s. 20. Doklady jeho pobytů obsahuje NA Praha, Sběrka rukopisů A, inv. č. 476, sign. 62 A6, Konzeptbuch z let 1709–1716 (v Prešpurku je nepřímo doložen v červnu a červenci 1712, ve Vídni pak v srpnu 1712, v roce 1714 přijel v květnu rovnou do Laxenburgu, ubytoval se v Mödlingu a na několika místech v jeho korespondenci se objevuje tvrzení, že tehdy pobyl u dvora 16 týdnů, tzn. že tam zůstal až do srpna).

12 P. PREISS, *František Antonín Špork*, s. 210–211; 430; K. TRÍSKA, *František Antonín hrabě Špork*, s. 33–34.

13 Na jeho pobyt ve Vídni upozornil krátce (na základě znalostí Šporkových konceptářů) již K. TRÍSKA, *František Antonín hrabě Špork*, s. 35. Dále srov. *Neuer Prager Titular und Logiaments Kalender 1727*. Několik informací o Šporkově vídeňském pobytu se nachází i v NA Praha, Sběrka rukopisů A, inv. č. 490, sign. 62 A 20, Konzeptbuch z let 1727–1729, zejm. s. 100–111, kde se nacházejí přepisy memoriálů, jež odevzdal Špork císaři.

14 Píše, „*wie das mir nicht von einheimischen, sondern von frembden und selbst von geistlichen hinterbracht worden, samb ein h[err] v[on] Hakmann, zur erkantlichkeit derer von mir empfangen-haben*“.

sech svému důvěrníkovi Grossovi, tak svému vídeňskému agentu Janu Jindřichu Schmidtovi.¹⁵

Svému známému Hackmannovi popsal už na konci března 1727 svůj plán odcestovat co nejdříve do Vídně zcela jasně. Protože prý k němu stále přicházejí zprávy, že o něm celý dvůr velmi špatně mluví, musí se tomu osobně postavit. Jeho záměrem bylo „*vycenit na ty pomlouvače zuby se zděděnou srdnatostí*“: Narážel tak na zásluhy svého otce Jana na válečném poli. Dále chtěl cestou zmařit všechna obvinění, protože pocházejí ze zloby a závisti, ale především měl v úmyslu se před císařem a císařovnou osobně ospravedlnit z těch nařčení.¹⁶

Přítel Grossa však v několika dopisech vyjádřil vážné pochybnosti, zda hrabě vůbec něčeho ve Vídni dosáhne, protože sám tam kdysi dopadl špatně, když se Šporka snažil zastupovat. Dále ho varoval, že má u dvora a v české kanceláři včetně jejího představeného Františka Ferdinanda Kinského mnoho mocných nepřátel. Použil také přísloví „*viel hunde des haasen todt*“ a navázal, že tuto cestu považuje za nebezpečnou a navíc zbytečnou.¹⁷ Šporkovo rozhodnutí však nezvrátil. Hrabě mu odpověděl, že se necítí být zajícem, protože se už dříve stal lišákem a narostly mu větší a ostřejší zuby, takže ti psi proti jeho srdnatosti nic nepořídí.¹⁸ I v dalším dopisu pak Špork reagoval na přítelovy výhrady a na seznam svých nepřátel u dvora, který mu Grossa poslal (bohužel se nedochoval), jednoznačně – Grossa přece ví, že patří k těm, kteří plavou proti proudu: Nenechá se proto za-

-mögender gutthaten verschiedene nachtheilig- und verkleinernde reden zu Wienn gegen mich ausgestoßen und under andern gesagt sol haben, wie ich nur ein mau-Christ und die thaten oder werckh nichts weniger als mit denen übereinstimmen und was dergleichen unartige reden mehr seynd...“ Srov. NA Praha, Sběrka rukopisů A, inv. č. 490, sign. 62 A 20, Konzeptbuch z let 1727–1729, s. 9: koncept dopisu Hackemannovi z 14. 2. 1727.

15 Tamtéž, s. 21–22: koncept dopisu Schmidtovi z 20. 2. 1727. Může se prý stát, „*das bey wieder erlangenden leibeskräften mich persönlich nacher Wienn verfügen und das ienig, was der herr wegen nähierung zu dem kay[serlichen] gnaden-thron in eingangs erwehnet, [...] erfüllen möchte [...]*“.

16 Špork shrnoval důvody pro cestu takto: „*gleich wie aber dessen haupt-ursach darinn bestehen sol, samb der gantze hoff mit übeln vorgefassten meinungen wider mich antreibt, besagte reise vorzunehmen, umb das ich nehmlich derley verleumbdern nach meiner angeerbten hertzhafftigkeit die zähne weisen, noch mehr aber nach meinem von aller schuld sich frey befindenden gewissen die heimlich aus neyd und mißgunst von mir ausgesprengt seyn mögende beschuldigungen vereiteln und allerhöchsten orths mich mündlich rechtfertigen möge...*“ Srov. tamtéž, s. 62: koncept dopisu Hackemannovi z 27. 3. 1727.

17 Špork shrnuje a komentuje Grossovy výhrady v dopisu z 3. 4. 1727. Srov. tamtéž, s. 67–71.

18 V originále zní jeho slova takto: „*die eigenschafft dieses furchtsammen thiers [rozuměj zajíce, pozn. aut.] hat in meinem hertzen zu dato keinen platz eingenommen und iedem das Daliborka-kupffer zeigt, cum quali stupenda metamorphosi ich schon damahls vulpescirete, mittler zeit auch mir die zähne umb ein merckliches gewachsen und geschärpffet worden, als ist nicht zu besorgen, das die vielheit der hunden gegen der hertzhafftigkeit eines solchen thiers etwas auszurichten...*“ Tamtéž.

strašit a musí ty pomluvy na nejvyšších místech osobně vyvrátit.¹⁹ Grossa proto přispěchal alespoň s různými radami, jak pobyt účelně naplánovat.²⁰

„Lišák“ Špork – jakkoliv se tvářil srdnatě – tušil, že nadcházející úkol nebude snadný. Sám sebe v jednom dopisu označoval za „*starého a daleko do budoucnosti vidícího praktika*“, jenž moc dobře ví, do čeho jde. Počítal prý s tím, že „*šťěstí se nikde tolik a často nemění jako právě u dvora*“;²¹ a proto nechtěl nic podcenit a plánoval se na svou cestu dobře připravit. Z jeho dopisů a z kalendářových zápisů hofmistra Seemana lze dokonce vytušit, že si vypracoval jistou strategii, resp. způsoby chování, jež mu měly u dvora pomoci, aby dosáhl svých cílů.

Předně se pokusil zjistit co nejvíce informací o momentálním rozložení sil u dvora a seznámit se se jmény všech významných dvořanů a jejich vazbami na další členy dvorské společnosti.²² Zároveň se chtěl zásobit hotovými penězi, protože počítal s tím, že bude muset položit na „správném místě“ na stůl pytlík s tisícem dukátů.²³ Za klíčové ovšem považoval získat audienci u císaře a jeho manželky, aby se mohl nejen ústně obhájit, ale aby mohl panovníkovi předat i písemné shrnutí svých pří s požadavkem, aby se císař zasedl o jejich časně vyřízení. Nestačilo se ale jen dostat před Jeho veličenstvo, Špork věděl, že bude muset pravidelně navštěvovat nejvýznamnější dvořany a další vlivné osoby vídeňské společnosti, jež by mohly v jeho prospěch působit. Aby si je naklonil a zavázal, rozhodl se udělovat jim cíleně svatohubertský řád a dále je chtěl podarovat svatohubertskými medailemi, různými mědirytinami a výtisky nejdůležitějších prací, jejichž vydání

19 Tamtéž, s. 72–75: koncept dopisu Grossovi z 6. 4. 1727.

20 Viz tamtéž, koncepty Šporkových dopisů Grossovi z 20. 3., 3. 4., 6. 4., 10. 4., 13. 4. (2x – jednou psal Grossovi i Seeman), 17. 4. a 20. 4. 1727.

21 Tamtéž, s. 46–51: koncept dopisu Grossovi z 20. 3. 1727. V širším kontextu zní jeho slova takto: „...*mir als einem schon alten und weit in das khünfftige hinein sehenden practico nichts neues noch fremder seyn wurde; da aber ieden noch viel zu wissen, mich iederzeit gelüestet, ia auch bisweilen solches zu einem nicht geringen vortheil gereichen kan, absonderlich weilen das glücke alle augenblick nirgends aber mehr als bey hoff zur veränderung geschickt ist, nicht minder das verhängnuß eine besondere lust hat, wan es die, welche sich gleichsam über ihre fürsten empor schwingen, wiederumb in staub treten siehet, fürnehmlich aber die so genante factiones sich öffters zertrennen und die zwischen denenselbigen entweder aus wahren grund oder nur zum schein geschlossene freundschaft ins gemein an die sprichen obberührten glückes angehafft ist und mit seinem rad sich herumbwältzet, also das sie die gefallenen nicht mehr kennet oder zum höchsten nur mit einem kaltsinnigen mitleyden ihrer gedencket, einfolglich von derley abänderungen ehe und bevor man sich mit dem ein oder anderen in einige vertrauliche handlung einlasset, eine genaue kântnuss zuhaben, höchlich daran gelegen ist; daher auch ich, ohnerachtet meiner angewehnten offenhertzigkeit, für höchst nöthig zu seyn erachte, viel und genaue kundschaftten von dem dermahligen systemate des hoffes und des ministerij einzuhohlen, umb was gut und dienlich zu seyn scheinet, anzunehmen, das übrige aber zu verwerffen;*“

22 Tamtéž. V dopisu z 20. 3. 1727 prosil Špork Grossu také o to, aby mu napsal, co si o současném dvoru a jeho složení myslí.

23 Opět o tom píše 20. 3. 1727 Grossovi (tamtéž). Byla to osvědčená strategie a sám Špork ji už před tím několikrát použil. Když získával funkce na konci 17. století, vždy nejdříve půjčil císaři vysoké sumy peněz. Srov. P. PREISS, *František Antonín Špork*, s. 89–90.

sponzoroval. Jednalo se především o jeho portrét od Christiana Alberta Wortmanna, jeden z jeho životopisů, různé svatohubertské tisky a árie a pro nejvýznamnější přátele či císařovnu měl k dispozici též ukázkou reprezentativního tisku *Křesťanského roku*, na němž se právě pracovalo.²⁴

Na druhou stranu je ale pro Šporka typické, že všechno plánoval jen na vnější efekt, protože sám jistě dobře věděl, že jeho náboženské názory jsou nonkonformní. Do své rozpory zmítané mysli dal nahlédnout jen Grossovi, jemuž bez obalu psal, že se s ohledem na svůj věk vzdá přímého vyjadřování názorů a že se hodlá zamaskovat do podoby chameleona, „*jenž je na bylinách zelený, na šarlatu červený, ve vzduchu modrý a bere na sebe ostatně v jednom okamžiku všechny barvy svého těla*“. Jinými slovy se rozhodl přetvářovat, protože nemohl svobodně mluvit o tom, co nosí v srdci.²⁵ Kdyby to totiž udělal, bylo by všechny jeho přípravy na vídeňský pobyt v sázce, protože takovému „vznání víry“ by ani vládnoucí Habsburk, ani členové jeho dvora rozhodně neaplaudovali.

Do Vídně se hrabě Šporck vydal v druhé půli dubna 1727. Poslal napřed několik svých lidí v čele s hofmistrem Seemanem, aby vše připravili na jeho příjezd. Ubytování jim s předstihem zajistil Šporckův vídeňský agent, a to u jistého pana de St. Martin. Sotva vše dokončili (měli na to jen dva dni), přijel 26. dubna večer od Brna hrabě se svým doprovodem.²⁶ Ve Vídni a okolí pak setrval až do 4. srpna toho roku a jeho tamější pobyt můžeme – ve shodě s pohybem dvora Karla VI.²⁷ – rozdělit na tři ne stejně dlouhé etapy.

24 Srov. *Neuer Prager Titular und Logiaments Kalender 1727*. Dílo *Křesťanský rok* představovalo soubor zveršovaných modliteb, jež mohly být též zpívány na bonreposkou árii (poprvé byly vydány v roce 1725) a jež měly být postupně doplněny velkým množstvím názorných mědirytů. Jeho didaktickou funkci tedy nelze přehlédnout. Srov. P. PREISS, *František Antonín Šporck*, s. 147, 149; H. BENEDIKT, *Franz Anton Graf von Sporck*, s. 439–441.

25 NA Praha, Sběrka rukopisů A, inv. č. 490, sign. 62 A 20, Konzeptbuch z let 1727–1729, s. 46–51: koncept dopisu Grossovi z 20. 3. 1727. Šporck psal Grossovi: „*und zumahlen ich zu dato nicht auffhöre, durch mein standthafftes durare gleichsam ein wunderding in der veränderlichen welt zu seyn, und ich denen leuthen vielleicht nur von darumben seltsam vorkomme, weilen weder meine feder was schreiben, noch meine zung was reden kan, so mit meinem hertzen nicht übereinstimmet, alles dieses aber machet, das wohlwogen ich schon über 33 jahr als ein behertzter Spinckonarto in einer modesten alt-teutschen und auffrichtigen kleydung vor dem thron und vor denen richtern erschienen bin, anietzo ich mir selbst die schwachheit immer mehr auffzubürden gedencke, mich zu vermasquieren und andurch mir den vorwurf zuzuziehen samb ich durch eine rampente niederträchtigkeit zu einem cameleon worden, welches auf denen kräutern grün, auf scharlach roth, in der luftt blau aussiehet und sonsten alle farben seines behältnusses im einem augenblickh annihmt;*“

26 *Neuer Prager Titular und Logiaments Kalender 1727*, zápisy z 18. – 26. 4. 1727.

27 Habsburkové se v této době pravidelně přesouvali mezi čtyřmi sídly ve Vídni a blízkém okolí. V zimě a na počátku jara (do dubna) sídlili v Hofburgu, v květnu a červnu se nacházeli v Laxenburgu, v létě a na počátku podzimu pobýval císař ve Favoritě auf der Wieden a v říjnu až listopadu se přesunul do Ebersdorfu. Srov. Friedrich POLLEROSS, *Tradition und Recreation. Die Residenzen der österreichischen Habsburger in der frühen Neuzeit (1490–1780)*, Majestas 6, 1998, s. 91–148, zde s. 130. Na základě výzkumu Seemanových zápisků lze v tomto roce jednoznačně doložit přesuny Karla VI. do Laxenburgu (28. 4.) a do Favority auf der Wieden (17. 6.). V obou rezidencích ale nesídlil císař celou dobu – absolvoval vždy několik výletů, a to i několikadenních. Z Laxenburgu vyjel do Badenu a Halbturnu,

Nejprve zůstal zhruba týden přímo ve Vídni. Pak ale následoval císaře, jenž se přesunul na jih od města do Laxenburgu, a ubytoval se nedaleko tohoto panovnického sídla v Mödlingu (5. května – 21. června). Nakonec se spolu s panovníkem vrátil do Vídně – Karel VI. se po polovině června přestěhoval do Favority auf der Wieden a Špork jej obratem následoval. Tentokrát se zabydlel přímo v hradbách podunajské metropole a zde zůstal až do konce pobytu (21. června – 4. srpna). Zajímavé je, že se jeho podnájem nacházel velmi daleko od Hofburgu, v blízkosti jezuitského kostela a univerzity.²⁸

Špork se snažil během skoro celého pobytu dodržet své předsevzaté strategie. Předně se pokoušel získat audienci u členů vládnoucího rodu včetně císaře a jeho manželky. V tomto smyslu se mu dařilo a u dvora se objevoval vsutku více než pravidelně. V blízkosti Laxenburgu pobýval 44 dní a v průběhu 27 z nich se mu poštěstilo zavítat ke dvoru. V druhé části jeho pobytu, když císař zůstával ve Favoritě, pak frekventoval dvůr přeci jen o něco méně častěji: Ze 43 dní se k němu dostavil „pouze“ sedmnáctkrát. Během obou etap jeho návštěvy Vídně a okolí pak promluvil s císařem Karlem VI. čtyřikrát,²⁹ s císařovnou Alžbětou Kristýnou třikrát,³⁰ s císařovnou vdovou Amálií Vilemínou a s arcivévodkyní Marií Magdalenou pokaždé jen jednou. Přitom se mu podařilo odevzdat císaři a jeho ženě dva memoriály. První předal na konci června císařovně, která mu slíbila dodat jej svému choti.³¹ Druhý memoriál pak směřoval již přímo do rukou císaře, a to při Šporkově audienzi dne 8. července. Karel VI. „*také slíbil, že nechá stížnosti Jeho excellence prošetřit*“, jak zapsal do kalendáře k tomuto dni hofmistr Seeman.³² Z několika dalších zmínek v kalendáři je patrné, že Špork další osud svých memoriálů pečlivě sledoval. Informátory měl mezi šlechtou, ale i mezi dvorskými služebníky (císařův zpovědník, trabant), takže záhy zjistil, že druhý memoriál se brzy dostal do české dvorské kanceláře,

z Favority pak do Klosterneuburgu, Gaadenu a Pratru. Srov. *Neuer Prager Titular und Logiaments Kalender 1727*.

28 Tamtéž, zápis z 21. 6. 1727: „*Unßer quartier ist in der ober beckerstraßen in den albrechtischen hauß.*“ Jedná se zřejmě o dnešní Sonnenfelsgasse.

29 Stalo se tak ve dnech 7. 5., 19. 5., 8. 7. a 30. 7. 1727. Srov. tamtéž.

30 Bylo to ve dnech 7. 5., 29. 6. a 28. 7. Tamtéž.

31 Předal jí memoriál na audienci dne 29. 6. Text je – s chybou v dataci (uvedeno 29. 7., ale z kalendářových záznamů je jasné, že byl předán 29. 6.) – uchován v NA Praha, Sbirka rukopisů A, inv. č. 490, sign. 62 A 20, Konzeptbuch z let 1727–1729, s. 100–104. Jednalo se o memoriál, ve kterém se vracel ke třicet let starému soudnímu sporu se svými bratrance Janem a Janem Dětřichem Šporky, jeho někdejšími poručníky. Žádal císaře, aby nemusel platit dluh ve výši 70 000 zl plus úroky, který během poručnické správy tito Šporkové nadělali. O sporu píše podrobně H. BENEDIKT, *Franz Anton Graf von Sporck*, s. 39–52, jehož údaje přebírá P. PREISS, *František Antonín Špork*, s. 91–93.

32 V originále zní Seemanův zápis takto: „... *auch versprochen, Ihro Excellenz beschwerden vornehmen zu lassen*“. Tento memoriál, vyhotovený stejně jako v prvním případě Šporkovým vídeňským agentem Schmidtem, se týkal sporu o právo lovu na panství Lysá nad Labem mezi českým králem a Šporkem. Text memoriálu se nachází v NA Praha, Sbirka rukopisů A, inv. č. 490, sign. 62 A 20, Konzeptbuch z let 1727–1729, s. 105–108; o problematice pojednává blíže H. BENEDIKT, *Franz Anton Graf von Sporck*, s. 88–97 a též P. PREISS, *František Antonín Špork*, s. 107–108.

zatímco první memoriál postupoval pomaleji a jeho další osudy nejsou z kalendářových zápisů vysledovatelné.³³

Tabulka 1: *Významní dvořané a šlechtici, kteří hostili F. A. Šporka během jeho vídeňského pobytu v roce 1727 (v posledním sloupci je informace, zda jim tehdy Špork dal Řád sv. Huberta)*³⁴

Osoba	Funkce	Počet návštěv	Řád sv. Huberta
ze Sinzendorfu, Zikmund Rudolf	nejvyšší hofmistr císaře	4	
z Cobenzlu, Jan Kašpar	nejvyšší komorník císaře	5	
ze Schwarzenberku, Adam František	nejvyšší štolba císaře	28	
Colloredo, Jan Baptist	nejvyšší maršál císaře	3	A
Folch de Cardona, Antonio	nejvyšší hofmistr císařovny	1	
z Auerspergu, Marie Theresie	nejvyšší hofmistryně císařovny	4	
z Paarů, Josef Ignác	nejvyšší hofmistr císařovny vdovy	4	A
Schaftenberková	nejvyšší hofmistryně arcivévodkyně Marie Magdaleny	1	
František Štěpán	lotrinský vévoda	3	
ze Sinzendorfu, Filip Ludvík	dvorský kancléř	5	
Tönnemann, Vitus Georgius	zpovědník císaře	4	
Evžen Savojský	prezident dvorské válečné rady	3	
ze Schönbornu, Fridrich Karel	říšský místokancléř	5	A
Kinský, František Ferdinand	nejvyšší kancléř Království českého	1	
Krakovský z Kolovrat, Vilém Albrecht	místokancléř Království českého	5	
z Questenberku, Jan Adam	tajný rada	4	
Hotovec z Husenic, Ignác Pavel	rada české kanceláře	3	
Daun, Wirich Filip	generál	6	A
z Harrachu, Alois Thomas	zemský maršál v Dolních Rakousech	4	A
z Lichtenštejna, Hartmann	tajný rada	3	A

Samozřejmě nešlo jen o audienci u k císaře, ale bylo nutné ovlivnit ve svůj prospěch také významné dvořany. Proto se Špork neustále snažil dojíždět aspoň dopoledne ke dvoru, aby dělal spolu s dalšími dvořany společnost panovníkovi (tzv. „aufwarten“) a potom poobědval u některého z významných dvořanů. Z tabulky 1 je patrné, že se mu dařilo pravidelně se objevovat u stolu císařova nejvyššího hofmistra, nejvyššího komorníka i maršálka, dvorského kancléře či císařova zpovědníka, z nejvyšších dvorských hodností jej však jednoznačně nejčastěji zval nejvyšší štolba Adam František ze Schwarzen-

33 *Neuer Prager Titular und Logiaments Kalender 1727*, zápisy z 12. a 15. 7. 1727.

34 Sestaveno na základě údajů v *Neuer Prager Titular und Logiaments Kalender 1727*.

berku, resp. jeho manželka, která byla Šporkovi značně nakloněna a vždy jej přátelsky vítala. Špork tak měl mnohokrát příležitost navštívit nejen schwarzenberské sídlo v Laxenburgu, nýbrž i honosný zahradní palác na Rennweg.³⁵ Odpoledne pak u dvora také občas zůstával, aby se spolu s dalšími zúčastnil lovu s císařem.

Zajímavé také je, ke komu se hrabě během oněch tří měsíců v podstatě nedostal. Badaatelé již dříve upozornili na animozitu, která panovala mezi českým nejvyšším kancléřem hrabětem Kinským a Šporkem a kterou lze doložit i v roce 1727 za Šporkova pobytu ve Vídni. Hrabě sice seznámil Kinského s důvody svého pobytu hned 7. května při obědě u nejvyššího komorníka, ovšem pojedl pak u kancléře pouze jednou a stalo se mu také, že jej Kinský – ačkoliv jej o to hrabě osobně žádal – dvakrát odmítl pozvat, resp. se s ním vůbec sejit.³⁶ V praxi tedy docházelo na slova Karla Josefa Grossy, že Špork má největší nepřátele právě v české kanceláři. Nutno ale podotknout, že Kinského kolega, místokancléř hrabě Krakovský z Kolovrat, Šporka několikrát hostil, Špork jej se svými záležitostmi obsírně seznámil a také se snažil na svou stranu získat hraběte Questenberka a radu české kanceláře rytíře Hotovce. Z toho vyplývá, že v české kanceláři byly Šporkovy záležitosti minimálně dostatečně známy a možná mu i někteří její členové vycházeli vstříc.

Špork také v průběhu vídeňského pobytu hledal další vhodné spojení, kteří by mu u dvora mohli pomoci. Zajížděl také na jejich sídla v okolí Vídně, a když to bylo potřeba, dokonce i dále. Šlo zejména o Aloise Thomase z Harrachu, působícího tehdy v úřadu zemského maršála v Dolních Rakousích, dále říšského vicekancléře Fridricha Karla ze Schönbornu či bohatého Hartmanna z Lichtenštejna, jenž však nezastával žádnou významnou pozici. Za Harrachem jel na jih do jeho sídla v Brucku an der Leitha, Lichtenštejna navštívil v Guntramsdorfu a za Schönbornem vážil vůbec nejdlejší cestu, a to až do Göllersdorfu, jenž leží asi 40 km severozápadně od Vídně a kde říšský vicekancléř podnikl pozoruhodné stavební aktivity na zámku zvaném Schönborn i v blízkém městě.³⁷ Všechny

35 Poprvé si jej prohlédl 23. 6. 1727. Seeman o tom referuje, že Špork jel „*in des fürst Schwartzenberg seinen garten, daselbst das kostbare gebäud und meublrung, das prächtige glashauß, die schöne wasferkünstlen mit denen reserven und die feuer machine besehen*“. Následně se tam Špork objevil ještě minimálně dvakrát a zejména zmíněný hasicí stroj se znovu dočkal jeho obdivu. K paláci, který patřil Schwarzenberkům od roku 1716 a jenž byl v době Šporkovy návštěvy čerstvě dokončený, shrnuje základní data Felix CZEIKE, *Historisches Lexikon Wien in 5 Bänden*, 5, Wien 1997, s. 174–175; o Šporkově návštěvách blíže *Neuer Prager Titular und Logiaments Kalender 1727*, zejména zápisy z 23. 6., 1. 7. a 12. 7. (úsměvný zápis o tom, jak se zde Špork setkal s jediným synkem knížecího páru).

36 Ke vztahu Špork – Kinský blíže P. PREISS, *František Antonín Špork*, s. 92–94; K. TRÍSKA, *František Antonín hrabě Špork*, s. 18, 27. Kinský jej odmítl pozvat 15. 5. a také 2. 8. zamítl jeho žádost o audienci. Špork se k němu tedy dostal poprvé a naposledy až 15. 7. Nejednalo se ale o osobní schůzku, protože ten večer měl Kinský mnoho hostů. Srov. *Neuer Prager Titular und Logiaments Kalender 1727*, zápisy z příslušných dnů.

37 K Schönbornovi z rozsáhlé literatury aspoň medailon Christof DAHM, *Friedrich Karl, Graf v. Schönborn-Buchheim*, in: *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon* 9, 1995, sl. 627–633.

tři zmíněné šlechtice také během svého vídeňského pobytu dekoroval Řádem sv. Huberta, což byla další ze strategií, jak na sebe chtěl Špork ve dvorské společnosti upozornit a získat dobré známé.

Během vídeňského pobytu hrabě Špork rozdál celkem 18 odznaků Řádu sv. Huberta.³⁸ Čtrnácti podaroval muže a ve čtyřech případech šlo o ženy, všichni obdarovaní přitom patřili k vlivným osobám a jejich náklonnost Špork potřeboval. Odznak tak získali nejen členové panovnické rodiny (císař Karel VI. jej dostal už podruhé, nově byla dekorována arcivévodkyně Marie Magdalena),³⁹ ale i významní diplomaté (francouzský vyslanec vévoda Richelieu), nejvyšší dvorští hodnostáři (nejvyšší maršálek hrabě Colloredo, nejvyšší hofmistr císařovny vdovy hrabě Paar a říšský vicekancléř Schönborn) či jejich příbuzní, jako např. dcera nejvyššího komorníka hraběte Cobenzla Margareta, jež měla příbuzenské vazby ke španělské straně ve Vídni (viz tabulka 1).⁴⁰

Ne všichni zřejmě přijali Šporkovu „vyznamenávací“ aktivitu s pochopením, otázkou ale je, zda lze jejich chování interpretovat jako vyjádření negativního názoru na hraběte Šporka. Seeman do kalendáře zapsal dva případy, související s předáním řádu, přičemž oba se týkaly žen a jejich reakce na to, že Špork dekoroval francouzského vyslance vévodu de Richelieu. Vévoda obdržel řád během návštěvy u dvorského kancléře Filipa Ludvíka ze Sinzendorfu dne 21. května, a to vyprovokovalo k jednání hned na místě Marii Eleonoru Josefu Collaltovou, roz. ze Starhemberku. Seeman si k tomu dni zapsal, že hraběnka vévodovi řád dvakrát strhla z oděvu, důvod jejího chování však neuvádí.⁴¹ Následujícího dne pak hraběnku Collaltovou napodobila „*slečna z Trauttmansdorffu*“,⁴² zřejmě jedna ze dvou dcer litomyšlského pána Františka Václava z Trauttmansdorffu, buď Marie Terezie, nebo mladší Marie Františka. Ani v tomto případě není známa motivace tohoto zvláštního činu, tj. zda obě ženy takto negativně reagovaly na Šporka, či na francouzského vyslance, resp. na nějaké porušení dvorských konvencí. Pokud by jejich akce směřovala pri-

38 O řádu, odznaku a medialích blíže P. PREISS, *František Antonín Špork*, s. 38–39, 211–219; seznam nejvýznamnějších dekorovaných přinesl již H. BENEDIKT, *Franz Anton Graf von Sporck*, s. 360, pozn. 66. Srov. též Čtirad RAKUŠAN, *Sporckův Řád sv. Huberta a jeho členové*, in: *Tradice v myslivosti*. Sborník 1. semináře (5. – 7. 10. 1995), Kuks 1995, s. 26–32.

39 Císaři jej Špork připnul 19. 5., arcivévodkyni již 17. 5. 1727. Srov. *Neuer Prager Titular und Logiaments Kalender 1727*, zápisy z příslušných dnů.

40 Margareta hraběnka Cobenzlová (1698–1730) si právě v roce 1727 vzala Ludolpha Luirtda markýze Ripperdu, syna španělského vévody Johanna Wilhelma von Ripperda (1684–1737). O tomto politickém dobrodruhovi podrobně Johann Heinrich ZEDLER, *Grosses vollständiges Universalexicon aller Wissenschaften und Künste*, Band 31, Leipzig – Halle 1742, sl. 1726–1730.

41 „*Umb 11 uhr Ihre Excellenz zu Laxenburg angelangt, bey dem graff Zinsendorff hoffcantzler gespeisset, allwo sie den frantzösischen bottschafter das Huberti hörnl angebunden, welches die graffin Collaldin zweymahl abgebissen.*“ Srov. *Neuer Prager Titular und Logiaments Kalender 1727*, zápis z 21. 5. 1727.

42 Tamtéž, zápis z 22. 5. 1727: „*Die freyle von Trautmansdorff dem frantzösischen botschafter das Huberti hörnl wieder abgerissen.*“

márně proti Šporkovi, pak je možné, že vyjádřily obecnější odpor urozených žen ve vídeňské společnosti vůči nonkonformnímu hraběti a že možná právě z tohoto prostředí vzešly ony řeči o „kacířském“ Šporkovi, jež byly citovány výše. Tato hypotéza ale asi nebude udržitelná, protože není doloženo, že by nějaká urozená žena strhla řád – ačkoliv jich Špork rozdal poměrně hodně – i někomu jinému.

Reakce dvorského prostředí na návštěvu stárnoucího Šporka byla zřejmě různá, ovšem zdá se, že minimálně zpočátku převládal poměrně pozitivní postoj. Vysvítá to z dopisu, jež zaslal Rudolf Josef Kořenský z Terešova Františku Josefu Černínovi 11. června. Sděloval v něm o Františku Antonínovi toto: „*Je tu také Špork a vůbec netrápí pány a kancelář, rozdává také mnoho řádů a medailí, jen v české kanceláři nedal ještě nic, protože je nechce zkorumpovat.*“⁴³ Ze Seemanových zápisů lze také vytušit, že někteří šlechtici byli hraběti nakloněni a pravidelně ho zvali a hostili ve svých sídlech. Kromě knížete Schwarzenberka a jeho manželky patřili ke Šporkovým příznivcům třeba Daunové, se kterými byl hrabě spřízněn.⁴⁴ Generál Wirich Daun jej navštívil krátce po příjezdu do Vídně – šlo o jednu z výjimečných návštěv vysoké šlechty ve Šporkově obydlí. Většina šlechty se zřejmě chovala neutrálně a korektně v rámci společenských pravidel. Hraběte občas pozvali, když měli hosty, někdy ho byli ochotni i vyslechnout. Z panovnické rodiny se podle Seemana tvářila nejpřívětivěji císařovna Alžběta Kristýna, decentní zájem o Šporka projevovali také František Štěpán Lotrinský,⁴⁵ Hartman z Lichtenštejna⁴⁶ či Jan Adam z Questen-

43 „*Der Spork ist auch hier undt plagt den herren undt die canzlei nicht übel, theilet auch die mänge orden undt medalien aus, die einzige böhm[ische] canzlei ist noch hirvon ausgeschlossen worden, die er etwan nicht corrupiren will.*“ Srov. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Černínů z Chudenic, provizorně kart. 344, fol. 141. Za zprostředkování citátu děkuji kolegovi Petru Maťovi z Vídně.

44 Šporkova sestra Anna Kateřina (1669–1712) byla potřetí vdaná za Heinricha Lorenze Reicharda Dauna († 1729). Srov. H. BENEDIKT, *Franz Anton Graf von Sporck*, rodokmen za s. 468. Špork udržoval se švagrovými potomky a příbuznými občas styky. Například K. TRÍSKA, *František Antonín hrabě Špork*, s. 18 uvádí, že Špork postoupil v roce 1709 nějaký dluh dvěma synům svého švagra Heinricha Dauna. Kromě toho je doložitelný i kontakt s touto rodinou přímo v roce 1727. Na jaře totiž psala nejménovaná hraběnka Daunová (zřejmě Rosina Genovefa Herbersteinová, žena Ferdinanda Heinricha Dauna: J. H. ZEDLER, *Grosses vollständiges Universalexicon*, Band 7, sl. 276 – autor sice uvádí, že porodila děti "pouze" v lednu 1723, dubnu 1724, únoru 1725, květnu 1726 a říjnu 1728, tzn. že právě v roce 1727 existuje v jinak souvislé řadě mezera, ale jiná hraběnka Daunová nepřipadá v úvahu) Šporkovi a požádala ho, aby se stal kmotrem jejího dítěte, jež měla zakrátko porodit. Špork se však ze zdravotních důvodů omluvil. Srov. jeho odpověď v NA Praha, Sběrka rukopisů A, inv. č. 490, sign. 62 A 20, Konzeptbuch z let 1727–1729, s. 66–67: koncept dopisu hraběnky Daunové z 30. 3. 1727.

45 František Štěpán se scházel se Šporkem v červnu: např. 1. 6. 1727 Šporka přemlouval, aby si ve společnosti zatancoval, 11. 6. 1727 jel pozvat k sobě a při hře poslouchali svatohubertské a lovecké písně. Následujícího dne věnoval Špork vévodovu otci a matce své zlaté hubertské medaile, sérii mědirytin a sbírky básní. Srov. *Neuer Prager Titular und Logiaments Kalender 1727*, zápisy z příslušných dnů.

46 Dne 27. 5. navštívil Špork Lichtenštejna poprvé na jeho sídle v Guntramsdorfu, obědval tam a strávil odpoledne prohlídkou zahrady a letohrádku. Už 4. 6. zajel Špork za Lichtenštejnem do Guntramsdorfu znovu a strávili spolu poměrně dlouhou dobu v družném hovoru o lovu a návštěvě císaře Karla VI. v Čechách v roce 1723. Hned 10. 6. přijel Špork do Guntramsdorfu znovu a povečeřel tam a 13. 6. naopak navštívil Lichtenštejn Šporka v jeho nájmu v Mödlingu. Tamtéž, zápisy z příslušných dní.

berku, jenž zval hraběte do své lóže v divadle a k sobě domů na koncerty.⁴⁷ A pak tu byli zjevně nepřátelé, které reprezentuje zejména nejvyšší kancléř Kinský a možná i některé dvorní dámy. Ti Šporka pohostili buď jen výjimečně, nebo vůbec a někteří proti němu dokonce otevřeně vystupovali.

V Seemanových zápisech je možné podchytit také Šporkovy kontakty s několika církevními řády ve Vídni a okolí. Také tyto styky vypovídají o tom, jak se jeho vztah k různým řádům proměňoval: S některými byl ve vyložené přátelských kontaktech, s jinými pak stál na pokraji sporu. Rozhodně není náhodou, že se Špork dvakrát zastavil u jezuitů u sv. Anny v Hernalsu a jednal s nimi v záležitosti výstavby kopie jejich kalvárie v Novém lese u Kuksu. Ta měla ležet na hranici Šporkova panství a jezuitského statku Žireč a postupně se stávala předmětem vzájemného sporu. Třebaže se Špork na její výstavbě dohodl se žirečským superiorem, postavili se po jeho smrti v roce 1726 představení jezuitů u sv. Anny ke všemu zády a kalvárii vybudovat nechtěli.⁴⁸ Vývoji kauzy odpovídá i obsah Seemanových zápisů. Nejprve se Špork v červnu dvakrát sešel s otcem rektorem od sv. Anny Josefem Göggerem, aby mu tlumočil své rozhodnutí pokračovat ve stavbě kalvárie.⁴⁹ Jezuité však spolupráci definitivně odmítli a následovalo vzájemné ochlazení vztahů, když se na konci července pokoušel Špork poslat za rektorem dokonce třikrát svého hofmistra Seemana, ovšem rektor jej ani jednou nepřijal.⁵⁰ Není asi náhodné, že se v Seemanových zápisech objevila informace o tom, že s hrabětem navštívili hernalskou kalvárii, jež byla původně jezuitská, v roce 1721 ale připadla pavlínům, a Seeman si zapsal, že o tom Špork s pavlíný podrobně hovořil.⁵¹ To vše vedlo v druhé půli roku 1727 k vyhranění sporů a Špork se pustil do ostrých výpadů na adresu jezuitů. To je ale známý příběh...

Na druhou stranu prozrazují zápisy v kalendáři Šporkův pozitivní vztah ke kamalduliánům, kteří sídlili na Kahlenberku nad Vídní. Dne 5. července je hrabě navštívil, prohlédl si jejich klášter a převor, jehož kdysi Špork potkal, ho přátelsky pohostil. O čtyři dni

47 Dne 3. 5. u něj Špork obědval a vyslechl operní árie, 22. 6. u něj zase večerel, opět poslouchal jeho dvořany při produkci hudby a pak jel s Questenberkem do divadla. Dne 9. 7. u něj Špork obědval a neobešlo se to bez obligátní hudební produkce a 14. 7. zase zajel do divadla do Questenberkovy lóže. Tamtéž.

48 Spor shrnují H. BENEDIKT, *Franz Anton Graf von Sporck*, s. 181–189 (upozorňuje na to, že už v březnu 1727 jednal o kalvárii ve Vídni jménem Šporkovým sochař Braun); K. TŘÍSKA, *František Antonín hrabě Špork*, zejm. s. 59–65; P. PREISS, *František Antonín Špork*, s. 364–366, 388–411.

49 *Neuer Prager Titular und Logiaments Kalender 1727*, zápisy z 18. a 21. 6. 1727.

50 Tamtéž, zápisy z 24. a 26. 7. 1727.

51 Tamtéž, zápis z 27. 6. 1727: „*Nachmittag auff Hernalß gefahren, den Calvaryberg mit der kirchen besuchen. Ich auff der orgel gespielt, Ihro Excellenz mit geistlichen weißen paulinern biß 7 uhr geredt, welchen Ihro Excellenz erzehlet, daß die jesuiter von St. Anna alle Sontag und feyertag etliche geistliche heraufgeschickt, welche catechismus gehalten, wo von sie hin gewißen zehenden bekommen. Nach deme aber der zehnde auffgehört, hetten sie weiter zu lehren auch auffgehörth und den orth verlaßen, worauff sie pauliner diesen orth erhalten.*“

později pak naopak přijeli dva kamalduliáni za hrabětem a 17. července jej navštívil i sám převor. Zavítal za ním, aby se ujistil, že Špork dodrží fundační slib, který jim dal již v roce 1718. Týkal se uvedení tří poustevníků do eremitáže Belvederu s kaplí sv. Jana Křtitele na vrchu Vysoké u Malešova, kterou Špork zřídil již na konci 17. století.⁵² Převorovi se dostalo ujištění, že hrabě s tím pořád počítá, ale žádal jejich pomoc s povolením fundace u dvora, kde se tato aktivita již dříve nesetkala s pochopením a byla dokonce zakázána.⁵³

Učinil tak zřejmě také proto, že už tušil, že ve Vídni ve svém snažení neuspěl a věděl, že jeho pozice u dvora není dobrá. Ze dvou memoriálů, jež předal na audiencích císařskému páru, se zřejmě jen jeden dostal na místo určení, tj. do české dvorské kanceláře. Sám císař i jeho manželka se k hraběti chovali korektně – několikrát jej přijali a Karel VI. dovolil, aby byl podruhé dekorován Řádem sv. Huberta. Přílišný zájem o Šporkovy spory však nejevili a do kompetencí české dvorské kanceláře rozhodně nevstupovali, takže vše nakonec do značné míry záviselo na nejvyšším kancléři hraběti Kinském, který se vyjádřil hned na počátku Šporkova pobytu ve Vídni zcela jasně – František Antonín ve Vídni nic nepořídí a měl by raději jet rovnou domů.⁵⁴ Na počátku června se Špork tuto informací dozvěděl nejen od svého příznivce Wiricha Dauna, ale též od španělské kliky na císařském dvoře – Špork se prý má spokojit s tím, že mu je císař nakloněn, a více nepožadovat.⁵⁵

Hrabě však tato „přátelská“ varování neuposlechl, ve Vídni setrval a na přelomu června a července předal císařskému páru zmíněné memoriály. Mohlo by se zdát, že se nevzdává, ale ze zápisů v kalendáři vyplývá, že v druhé polovině svého pobytu již tak často ke dvoru nejezdil (někdy kvůli šatům dokonce ani nemohl),⁵⁶ že mu během té doby sko-

52 Srov. H. BENEDIKT, *Franz Anton Graf von Sporck*, s. 267–271, 294; P. PREISS, *František Antonín Špork*, s. 164–166.

53 *Neuer Prager Titular und Logiaments Kalender 1727*, zápisy z 5., 9. a 17. 7. 1727. Poslední zápis zní takto: „... nachmittag der pater prior von camaldulensern zu Ihro Excellenz kommen, welchem Ihro Excellenz die versicherung gethan, daß sie wegen der ihnen gegebenen fundation von Belvedere bey den gebenen worth verbleiben, wann sie solches in ein oder zwey jahren bey hoff außbringen können“. Ze všeho ale nakonec sešlo a fundaci obdrželi v roce 1732 augustiniáni z Lysé.

54 Ke Šporkovi se jeho slova z 16. 5. donesla teprve 5. 6.: Hrabě „beym graff Zinsendorff obrist hoffcantzler [Filip Ludvík ze Sinzendorffu] gespeist, allwo auch der graff Thaun [Wirich Daun] ware, welchen Ihro Excellenz gesagt, sie möchten lieber nacher hauß fahren auff Kuckus, in deme der graff Khinßky [František Ferdinand Kinský] den 16^{en} Maij zu Mödling hette gesagt, sie wurden nichts ausrichten“. Citováno podle *Neuer Prager Titular und Logiaments Kalender 1727*, zápis z 5. 6. 1727.

55 Tamtéž, zápis z 6. 6. 1727: „Der marqui Perlas [Ramón de Vilana Perlas, markýz de Rialp] Ihro Excellenz gesagt, daß er heüth mit dem kayßer [Karel VI. Habsburský] wegen Ihro Excellenz geredt und der Pesora [Johann markýz Pesora] Ihro Excellenz gleichfahls zu verstehen geben, sie solten sich nur zufriednen stellen, in dem Ihro Mayestätt der kayßer von ihnen gutte gedanken hätten und ihnen sehr gnädig wären, von welchen er aber nichts sagen dörrfte.“

56 Stalo se mu to dvakrát, když se u dvora pořádaly slavnosti vyžadující tzv. „gala“ oděv, který s sebou Špork neměl a ani neplánoval vzít. Dne 10. 7. se slavily narozeniny císařovny vdovy a podruhé to bylo 22. 7. 1727. Srov. tamtéž, zápisy z příslušných dní.

ro žádný významný dvořan neopltil návštěvu (jak bylo zvykem) a že se jeho každodenní život výrazně proměnil. Jako by se Špork částečně proměnil v turistu, jenž systematicky poznává Vídeň a nejbližší okolí a někdy – zejména v závěru pobytu – se dokonce snad jen bezcílně toulá, aby nějak vyplnil čas (viz tabulka 2).⁵⁷

Tabulka 2: *Místa, která si F. A. Špork prohlédl v době pobytu ve Vídni a okolí po návratu z Mödlingu (21. 6. – 4. 8. 1727)*⁵⁸

Datum	Navštívený cíl
23. 6.	Neugebäude – menażerie, Schwarzenberský palác na Rennweg
25. 6.	letní palác prince Evžena – menażerie, Favorita im Augarten
27. 6.	Hernals – kalvárie, Paarská zahrada – jízdárna a stáj
30. 6.	Schönbrunn
3. 7.	před Neutor – přístav, Roßau – Lichtenštejnský palác
4. 7.	před Schanztor, kostel sv. Karla Borromejského
5. 7.	Kahlenberg – klášter kamalduliánů, Leopoldsberg
7. 7.	císařská knihovna
11. 7.	Leopoldstadt, okolo Dunaje, kasárna
18. 7.	Starhemberská zahrada – vodní pumpy, Leopoldstadt – jarmark
19. 7.	projížďka
22. – 23. 7.	Göllersdorf – špitál, loreta, zámek se zahradou
26. 7.	projížďka
28. 7.	projížďka
31. 7.	projížďka

A tak se nakonec vyplnilo to, čeho se obával Šporkův přítel Karel Josef Grossa, jenž se ve Vídni pokusil zastupovat jeho zájmy již na konci roku 1719. Tehdy mu císař odepřel audienci poté, co se Grossa u dvora přiznal, že přijel intervenovat za Šporka, a dostal dokonce příkaz, aby do tří dnů opustil Vídeň. Grossovi se sice podařilo odjezd oddálit a audienci získat, Šporkův memoriál však Karlu VI. předat nemohl, musel odjet s nepořízenou a dokonce se musel zcela vzdát svých ambicí získat místo v české dvorské kanceláři.⁵⁹

57 Srov. třeba *Neuer Prager Titular und Logiaments Kalender 1727*, zápis z 11. 7. 1727: „Vormittag umb 11 uhr Ihre Excellenz in die Leopoldstadt zum tandelmarckt spazieren gefahren, von dannen hinterm Augarten neben der Donau wieder herunter gefahren, wo wegen außgetretenen wasßer und morast sehr gefährlich zufahren ware, neben der cassarn auff den wasßer sehr viel schiffe gesehen.“

58 Sestaveno na základě Seemanových informací v tamtéž. Nebyla zařazena místa, kam byl Špork pozván do společnosti (např. v letním paláci prince Evžena byl celkem čtyřikrát, ovšem prohlížel si ho prokazatelně jen jednou).

59 P. PREISS, *František Antonín Špork*, s. 104, 106.

Něco podobného se stalo i v roce 1727, byť to proběhlo ve „slušnější“ formě a Šporkovi se dostalo ujištění o císařově přízni. Ani to ale nebylo žádné novum, protože před odjezdem do Vídně psal Špork svému příteli Grossovi, že se obává, aby nedopadl jako poslední (míni zřejmě audience z roku 1723). Doslova se odvolával na to, že jej zase označí za člověka, který příliš mudruje, a že jej místo konkrétního rozhodnutí v jeho sporech odbydou jen líbivými, ale prázdnyými slovy.⁶⁰

Závěr

František Antonín Špork sice patřil mezi členy „virtuálního“ císařského dvora, skutečným dvořanem se ale zřejmě – zejména ve stáří – necítil. Dvůr císaře Karla VI. navštívil pravděpodobně pouze pětkrát, a to třikrát ve Vídni (resp. v Prešpurku) a dvakrát při jeho pobytu v Čechách, a dohromady tak u jeho dvora strávil odhadem asi půl roku. Dvorské struktury mu tedy rozhodně nebyly domovem, tj. známým územím, v němž by se pohyboval jako ryba ve vodě. Přízeň mocných tam považoval za nestálou, frakce za proměnlivé – Štěstěna tu neúnavně otáčela svým kolem a nikdo si nemohl být ničím jistý, protože stará přátelství byla znovu a znovu rozbíjena.⁶¹ Tak nějak hovořili nejen měšťanští kritici dvorského života, ale i někteří dlouholetí dvořané.⁶² Každopádně je jasné, že Špork měl k dvorskému prostředí opravdu hodně daleko. Sám to v roce 1727 zdůrazňoval, když psal jednomu příteli, že se mu moc cestovat nechce, protože si za předchozí léta zvykl žít jako poloviční poustevník.⁶³ V jiném dopisu se označoval za „*srdnatého Spinckonarta ve skrovných a řádných staroněmeckých šatech*“⁶⁴ a jeho odpor ke dvorskému prostředí je patrný také v tom, že si ke dvoru v roce 1727 nepřivezl slavnostní šaty a úmyslně se tak vy-

60 NA Praha, Sbirka rukopisů A, inv. č. 490, sign. 62 A 20, Konzeptbuch z let 1727–1729, s. 46–51: koncept dopisu Grossovi z 20. 3. 1727. Inkriminovaná pasáž je na s. 49–50 a zní: „... als könnte gar leichtlich geschehen, und es ist auch nicht ohne grund zu besorgen, daß mir anstatt einer final-resolution abermal das, V[ot]re] E[x]cellence] est trop philosophe vorgehalten, und ich mit einer in bloßen worten bestehenden vertröstung zu ferner-weitern gedult verwiesen werden dörrfte...“

61 Tamtéž, zde s. 46–47. Viz citát v pozn. 20.

62 Srov. klasickou práci Helmuth KIESEL, „Bei Hof, bei Höll“. *Untersuchungen zur literarischen Hofkritik von Sebastian Brant bis Friedrich Schiller*, Tübingen 1979.

63 NA Praha, Sbirka rukopisů A, inv. č. 490, sign. 62 A 20, Konzeptbuch z let 1727–1729, s. 76–80: koncept dopisu Grossovi z 10. 4. 1727: „... so fallet die vermuthung, samb es mir lediglich umb die comotion, wormit ich nacher Mödling und von dannen bald nacher Laxenburg, bald nacher Wienn und bald nacher Baaden fahren könne, zu thun wäre, umb so nichtiger dahin, als ich allhier die tägliche commotion bequemer als auf der reis, die lufft gesunder als zu Wienn, das waßer so gut als zu Baaden haben und genießen kan, zu Laxenburg aber der raigerpaitz beyzuwohnen nicht mehr vermögend, auch endlich bey meinem schon so viel jahr her angewöhnten einsammen halber eremiten leben nicht so delicat bin, das es mich nach denen mödlinger wissen semmeln lüstern solte.“

64 Viz citát v pozn. 24.

řadil z účasti na velkých dvorských oslavách. Když se k tomu přičtou jeho neortodoxní náboženské názory a vznětlivá povaha, nelze se příliš divit, že jej mezi sebe dvorská společnost nechtěla přijmout a že se tedy v rámci svého stavu dostával do sociální izolace. Je to patrné i z toho, že jej o pomluvách u dvora neinformovali příslušníci české stavovské obce, ba dokonce ani ne vlastní příbuzní, ale zástupci cizích států.

V úplné izolaci ale v roce 1727 ještě nežil. Císař i jeho žena mu byli ochotni poskytnout audienci, několikrát se zastavil u císařova zpovědníka, byl zván ke stolům a do společnosti k významným dvorským hodnostářům (především ke Schwarzenberkům, kam dojížděl průměrně dvakrát týdně). Nikdo jiný mu ale tolik pozornosti nevěnoval, do jeho vídeňského podnájmu v podstatě nikdo z významných dvořanů nepřišel, a tak jej ve Vídni navštěvovali hlavně jeho důvěrníci, blízcí příbuzní či úředníci české dvorské kanceláře. Nic na tom nezměnilo jeho neustálé dojíždění ke dvoru, ani pobyty u významných osobností té doby. Nezabralo ani rozdělování Řádu sv. Huberta, rozdávání skvostných tisků či mědirytin, protože to by se Špork musel od základu změnit a hlavně najít společnou mluvu s nejvyšším kancléřem hrabětem Kinským. Ten měl totiž ve věci jasno hned, jak Špork do Vídně přijel, a neváhal své mínění vyjadřovat veřejně. Nedělal tak přímo před ním, ale zřejmě předpokládal, že se mu taková slova donesou a Špork Vídeň brzy opustí. František Antonín Špork ale u dvora i po tomto varování vytrval, získal dokonce audienci u panovnické rodiny a předal jim oba memoriály o svých soudních procesech.

Pokud by ho ve Vídni a okolí sledovalo nezaujaté oko, jež by se soustředilo na vnějškové projevy katolické víry, pak by zřejmě spatřilo standardního katolického šlechtice té doby. Špork pravidelně chodil na mše (u dvora v Laxenburgu a ve Favoritě, v Mödlingu hlavně ke kapucínům, ve Vídni kostely střídal), zastavil se na poutním místě v Hernalsu, navštívil klášter kamalduliánů na Kahlenberku. Z tisků, jejichž vydání sponzoroval, se občas chlubil vydáním *Křesťanského roku* (prokazatelně jej dal manželům Schwarzenbergovým a poslal jej císařovně), a to rozhodně nebyla z katolického hlediska závadná literatura. Pokud někdo naznačoval, že je Špork kacíř, nemohl pro toto tvrzení v době jeho pobytu ve Vídni a okolí získat žádný důkaz. Obvinění z kacířství ještě tehdy nebylo na pořadu dne, jeho konflikt s jezuitou se teprve rodil.⁶⁵

Další osud Šporkových memoriálů nejlépe ukazuje, že jeho vídeňský pobyt nesplnil všechna očekávání. Jeden se zřejmě vůbec nedostal ven z komnat císařovny a druhý sice doputoval až do české dvorské kanceláře, ale jeho další stopa mizí a určitě nebyl vyřízen ve Šporkův prospěch. Jediné, co si tedy hrabě z Vídně odvážel, a co vlastně tak trochu předpovídal, bylo ujištění o trvajícím přízni císaře Karla VI. – možná v těch slovech bylo obsaženo i trochu soucitné blahosklonnosti nad stárnoucím, svérázným a přespříliš pře-

65 Naposledy o tom Ignác Antonín HRDINA – Hedvika KUCHAROVÁ, *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v právně-historickém a teologickém kontextu*, Ostrava 2011.

mýšlivým podivínem, vždyt panovník prý jednou Šporkovi řekl, že „*příliš mudruje*“. A to měly ty nejlepší Šporkovy „filozofické kousky“ teprve přijít...

Za podivína jej ostatně zřejmě považovali i jeho nejbližší příbuzní a dědicové – dcera Anna Kateřina a její manžel a Šporkův adoptivní syn František Karel Swéerts-Sporck, kteří jej rozhodně neměli za příklad hodný následování. Však také po jeho smrti porušili snad všechny zvyky a tradice, které František Antonín budoval. Za hlavní venkovskou rezidenci si nevybrali Kuks, ale Lysou nad Labem. Mohla jim tu vyhovovat blízkost k Praze a také fakt, že v její výzdobě bylo hodně pamatováno ani ne tak na Františka Antonína, jako spíše na jeho otce a zakladatele rodové slávy Jana Šporka.⁶⁶ Swéerts-Sporck sice také nebyl typický dvořan a trávil na venkově hodně času, využíval jej ale k něčemu odlišnému, protože se jednalo o zaníceného hospodáře, jenž experimentoval v zemědělství, a neměl proto mnoho času na přemýšlení o sporných náboženských otázkách.⁶⁷ Ba naopak – on a jeho manželka žili téměř vzorově životy katolických šlechticů a jako by chtěli přede všemi demonstrovat, že se svým nonkonformním předkem nemají vůbec nic společného.⁶⁸ Doba ohnivých pamfletů, oslavných životopisů, horečného rozdávání Řádu sv. Huberta, staveb eremitáží a desítek soch na šporkovských panstvích definitivně skončila.

66 Viz studie Vítězslava Prchala v tomto časopisu.

67 Srov. Ferdinand MENČÍK, *Das ökonomische System des Grafen Swéerts-Sporck*, *Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen* 37, 1898–1899, s. 233–286; Josef HANZAL, *Významný zemědělský ekonom 18. století F. K. Swéerts-Sporck*, *Vědecké práce Zemědělského muzea* 20, 1980, s. 85–99.

68 Srov. studii Veroniky Čapské v tomto časopisu.

Zusammenfassung

Der Aufenthalt Franz Anton Sporcks am Kaiserhof in Wien und Umgebung im Jahre 1727

Das Ziel der Studie bestand darin, aufgrund von Untersuchungen der persönlichen Korrespondenz und einem neu entdeckten Kalender mit täglichen Eintragungen von Sporcks Hofmeister T. A. Seeman aus dem Jahre 1727 die Zusammenhänge von Sporcks letztem Aufenthalt in Wien und Umgebung aufzuspüren – d. h. die Motivation für seine Reise, deren Verlauf, das Tagewerk während des Aufenthalts sowie die Ergebnisse desselben.

Die Untersuchungen bestätigten, dass Graf von Sporck zwar zu den Mitgliedern des „virtuellen“ kaiserlichen Hofstaates gehörte, sich jedoch nicht wirklich als Höfling fühlte, denn am Hofe Kaiser Karls VI. verbrachte er in den Jahren 1711–1738 schätzungsweise lediglich sechs Monate. Überdies brachte er den höfischen Strukturen keinen besonderen Respekt entgegen und stand mit seinen Anschauungen den Kritikern des Hofes recht nahe. Es ist also nicht verwunderlich, dass die höfische Gesellschaft Probleme hatte, ihn willkommen zu heißen. Aufgrund seiner diskutablen religiösen Anschauungen (Sporck sah sich zu jener Reise nach Wien gezwungen, nachdem er zu der Feststellung gekommen war, dass man ihn dort als einen Ketzer betrachtete) distanzierte sie sich von ihm sogar in beträchtlichem Maße. Jedoch in vollständiger Isoliertheit lebte er im Jahre 1727 während seines dreimonatigen Aufenthalts noch nicht. Der Kaiser und dessen Gemahlin waren bereit, ihm eine Audienz zu gewähren, bedeutende höfische Würdenträger luden ihn zu Tisch und zu Gesellschaften, die Tür der Fürsten zu Schwarzenberg stand für ihn nahezu ständig offen. Ansonsten widmete ihm jedoch niemand besondere Aufmerksamkeit, niemand der bedeutenden Höflinge kam, um ihn zu besuchen, woran auch sein ständiges Erscheinen bei Hofe nichts ändern konnte. Auch die Verteilung des Sankt-Hubertus-Ordens und das Verschenken kostbarer Drucke und Kupferstiche halfen nichts – Sporck hätte sich von Grund auf ändern und vor allem eine gemeinsame Sprache mit dem Obersthofkanzler, Graf Kinsky, finden müssen. Denn die-

sem war die Sache sofort nach Sporcks Ankunft in Wien klar und er zögerte nicht, seine Meinung öffentlich kundzutun – Sporck solle sofort die Heimreise antreten, denn in seinen alten Streitsachen könne er doch nichts Neues mehr erreichen (Sporck wollte während seines Aufenthalts dem Kaiser und dessen Gemahlin zwei Memoriale übergeben, in welchen er zwei ältere Rechtsfälle neu öffnete).

Franz Anton Sporck harnte jedoch auch nach dieser Warnung bei Hofe aus. Die Herrscherfamilie gewährte ihm sogar zwei Audienzen, bei der er die Memoriale übergab. Nach außen hin zeigte er sich als ordentlicher Katholik. Sofern jemand andeutete, Sporck sei ein Ketzer, so konnte für eine derartige Behauptung zur Zeit dessen Aufenthalts in Wien und Umgebung keinerlei Beweis erbracht werden. Das fernere Schicksal der Memoriale Sporcks zeigt jedoch, dass seine Rechtsfälle keine neue Wendung nahmen. Eines hatte die Gemächer der Kaiserin wahrscheinlich nie verlassen, das andere gelangte zwar bis in die böhmische Hofkanzlei, hier verliert sich jedoch seine Spur. Ganz sicher wurde es nicht zu Sporcks Gunsten bearbeitet. Das Einzige, was Graf Sporck damals von Wien mit nach Hause nahm, war die Zusicherung der fortdauernden Gnade Kaiser Karls VI., hinter der sich wohl ein wenig mildherzig-wohlwollende Herablassung angesichts des alternden, eigenwilligen und übermäßig zum Nachdenken neigenden Eigenbrötlers verbargen, denn der Herrscher soll Sporck gegenüber einmal geäußert haben, dass dieser „zu viel grüble“. Sporck war tatsächlich eine extraordinary Erscheinung. Wie soll man sich sonst erklären, dass seine Erben und Nachfolger ihn nicht als nachahmenswertes Beispiel erachteten, wohl mit nahezu allen seinen grundsätzlichen Gepflogenheiten brachen (sie wechselten die Hauptresidenz, nach Kuks kamen sie fast nie, sie verbrachten ihre Zeit auf völlig andere Art und Weise u. Ä.) und sich als beispielhafte Katholiken gaben, so völlig anders als ihr nonkonformer Vorfahre.